

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Васьківська Ірина

старший викладач

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Дідух Крістіна

здобувачка вищої освіти магістерського рівня

за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Актуальність проблеми зумовлена тим, що інклюзивна освіта є однією з найважливіших тенденцій сучасного розвитку освітньої системи, що спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи потреб. Успішна реалізація інклюзивної моделі навчання вимагає від педагогів не лише професійної компетентності, а й високого рівня психологічної готовності до взаємодії з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП). Саме психологічна готовність визначає,

наскільки педагог спроможний приймати дитину такою, якою вона є, розуміти її особливості, підтримувати розвиток та забезпечувати емоційний комфорт у навчальному середовищі.

Проблема психологічної готовності педагога набуває особливої ваги в умовах сучасних викликів освіти: збільшення кількості дітей з ООП, необхідності командної взаємодії між фахівцями різного профілю, а також потреби у створенні толерантного соціального простору у школі. Психологічна неготовність педагога часто призводить до труднощів у комунікації, емоційного вигорання, зниження якості освітнього процесу, а відтак — до порушення принципу рівності в освіті.

Науковий аналіз проблеми свідчить, що питання психологічної готовності до інклюзивної діяльності досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці (О. Безпалько, І. Демченко, Н. Гавриленко, М. Florian, L. Avramidis). Зокрема, Н. Гавриленко зазначає, що готовність до інклюзивної освіти включає не лише знання про особливості розвитку дітей з ООП, а й сформовану установку на прийняття іншості та вміння діяти в умовах педагогічної різноманітності [1]. На думку І. Демченко, психологічна готовність є результатом інтеграції професійних знань, емоційно-вольової стабільності та мотивації до гуманістичної взаємодії з дітьми [2].

Психологічна готовність до роботи в інклюзивному середовищі є складним багатокомпонентним утворенням, що поєднує когнітивний, емоційно-вольовий, мотиваційний та рефлексивний компоненти. Взаємозв'язок між ними визначає цілісність особистості педагога як суб'єкта інклюзивної діяльності.

Когнітивний компонент охоплює знання про психофізіологічні особливості дітей з ООП, принципи інклюзивного навчання, основи диференційованого підходу, технології адаптації навчальних матеріалів та комунікативні стратегії, спрямовані на підтримку дітей у навчальному процесі. Емоційно-вольовий компонент проявляється у здатності педагога зберігати емоційну рівновагу, бути витриманим, емпатійним, толерантним до відмінностей дітей, а також у готовності долати труднощі, що виникають у процесі навчання.

Мотиваційна складова полягає у внутрішньому бажанні педагога працювати в інклюзивному середовищі, у переконанні, що кожна дитина здатна до розвитку і самореалізації за умови відповідної підтримки. Рефлексивний компонент забезпечує усвідомлення власної ролі у створенні безпечного й розвивального освітнього простору, сприяє самокорекції професійних дій, аналізу власних емоцій і реакцій.

Таким чином, психологічна готовність педагога — це не лише набір професійних знань і навичок, а система цінностей, установок і поведінкових стратегій, які забезпечують ефективну взаємодію з дитиною, колегами та батьками у процесі інклюзивного навчання.

Попри активне впровадження інклюзії в систему освіти України, значна кількість педагогів досі стикається з труднощами у професійній діяльності. Однією з найпоширеніших проблем є емоційне виснаження, що виникає внаслідок підвищеного навантаження, недостатньої підтримки з боку

адміністрації чи колег, а також невизначеності у власних професійних діях. Часто педагоги не мають чітких алгоритмів роботи з дітьми з різними типами порушень, що викликає відчуття розгубленості та невпевненості.

Крім того, у багатьох закладах освіти відсутня системна підготовка вчителів до роботи в інклюзивному середовищі. Психолого-педагогічна підтримка здебільшого носить епізодичний характер, а отже, не забезпечує сталого розвитку емоційної компетентності. У таких умовах вчителі часто обмежуються формальним виконанням інклюзивних завдань, що знижує ефективність інтеграції дітей з ООП у шкільний колектив.

Важливим бар'єром залишається також соціально-психологічний аспект – наявність стереотипів, упередженого ставлення або страху перед невідомим. Це свідчить про необхідність системного підходу до формування готовності педагогів – як через професійну підготовку, так і через створення підтримувального освітнього середовища. Підвищення рівня психологічної готовності вчителів до інклюзивної освіти потребує комплексного підходу, що охоплює освітній, психологічний та організаційний рівні.

По-перше, у процес професійної підготовки педагогів доцільно включати спецкурси та тренінгові програми, спрямовані на розвиток емпатії, комунікативних навичок, уміння працювати з емоційними станами дітей. Практичні заняття з моделювання інклюзивних ситуацій дозволяють педагогам сформувати навички конструктивного реагування на складні педагогічні випадки.

По-друге, важливо забезпечити психологічний супровід педагогів у процесі їхньої роботи: регулярні консультації з психологом, коучинг-сесії, групи підтримки та взаємодопомоги. Це сприяє зниженню рівня тривожності, формуванню позитивного ставлення до дітей з ООП та розвитку стресостійкості.

По-третє, формування психологічної готовності передбачає розвиток емоційного інтелекту педагога. Здатність розпізнавати власні емоції, контролювати їх, розуміти почуття інших учасників освітнього процесу є ключовою умовою створення сприятливого психологічного клімату в інклюзивному класі.

Крім того, значну роль відіграє командна взаємодія між учителем, асистентом, логопедом, дефектологом, соціальним педагогом і батьками. Спільна робота сприяє глибшому розумінню потреб дитини, узгодженню педагогічних стратегій і забезпеченню безперервності підтримки у навчанні.

Як підкреслює О. Безпалько, формування готовності до інклюзивної освіти є не одноразовим процесом підготовки, а постійним професійним зростанням педагога, який навчається бачити в кожній дитині особистість і розкривати її потенціал [3].

Отже, психологічна готовність педагога до роботи в інклюзивному середовищі – це комплексна характеристика, що поєднує знання, емоційну стабільність, гуманістичні цінності та готовність до прийняття різноманітності. Від рівня сформованості цієї готовності залежить не лише ефективність

освітнього процесу, а й якість психологічного клімату у колективі, рівень задоволеності дітей навчанням, а також успішність їх соціалізації.

Розвиток психологічної готовності педагогів потребує державної підтримки, оновлення програм підготовки та підвищення кваліфікації, а також створення середовища професійної взаємодії, у якому вчитель може отримати підтримку, досвід і впевненість у своїх силах. Тільки педагог, який приймає інклюзивність як цінність, здатен забезпечити кожній дитині можливість для повноцінного розвитку, навчання та щасливого дитинства.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Н. Психологічна готовність учителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2021. №3 (78). С. 87–93.
2. Демченко І. Формування психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2020. №28. С. 54–61.
3. Безпалько О. Соціально-психологічна готовність педагогів до інклюзивної освіти: теорія і практика. Освітологічний дискурс. 2022. №2. С. 43–50.